

IŠEIVIJOS BIBLIOFILIJOS PAVELDAS: JUSTINAS K. KARAZIJA

DOMAS KAUNAS

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: domas.kaunas@kf.vu.lt

Justinas K. Karazija (1892–1991) priklausė pirmajai JAV ateivių lietuvių kartai. Jis atstovavo žemesniam socialiniam sluoksniui (plieno pramonės darbininkas) ir buvo kairiųjų judėjimo (socialdemokratų) dalyvis. Karazijos asmeninė biblioteka sukurta iš 1891–1976 m. išėivijos ir Tėvynės spaudos leidinių: knygų, periodikos, kartografijos. Gyvenimo pabaigoje pats savininkas ją bibliografiškai aprašė ir padovanojo Amerikos lietuvių kultūros archyviui (ALKA) Putname (Putnam, Connecticut, USA). Straipsnyje biblioteka analizuojama šešiais aspektais: leidinių amžiaus, kalbų, spausdinimo vietos, turinio, leidinių tipologijos ir jos individualumo lygio. Tyrimo duomenys leidžia teigti, kad biblioteka turėjo įtakos asmenybės formavimuisi, teikė intelektualinės brandos galimybių ir kūrybos paskatų. Kartu ji simbolizavo minimalizuotą, perkeltinę tėvynę, orientuotą į tautinio tapatumo išsaugojimą. Biblioteka padėjo kurti tautiniu tapatumu grįstą fizinę aplinką ir dvasinį mikrokosmą. Karazijos atvejis įrodo, kad šis savitumas būdingas ne tik išėivijos aukštesnio, bet ir žemesnio, darbininkų, socialinio visuomenės sluoksnio nariams. Jiems asmeninės bibliotekos sukurtas mikrokosmas taip pat leido pažinti ir prognozuoti išėivijos bendruomenės būsimus pokyčius, numatyti savo vietą ir vaidmenį joje.

Reikšminiai žodžiai: knygos kultūra, bibliofilija, asmeninė biblioteka, kolekcija, katalogas, spaudos paveldas, išėivija

Išėivijos knygos kultūros ir vienoje iš savičiausių jos raiškos sričių – bibliofilijos tyrimuose pasiekta nedaug. Jiems stinga intereso ir mokslo jėgų. Tik gilesnis knygotyrimininkas įstengtų nurodyti keletą su bibliofilijos kultūra sietinų vardų. Minint juos, beveik visais atvejais būtų kalbama apie Tėvynei sugražintus arba padovanus vertingus rašytinio ir spaudos paveldo telki-

nius ir jų aukotojus. Dosniausi buvo gydytojai. Aleksandras M. Račkus dar prieškariu į Lietuvą atvežė turtingą numizmatikos ir dokumentinės medžiagos apie išėivijos visuomeninį gyvenimą rinkinį, kurio pagrindu buvo įkurtas Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus Istorijos skyrius, šiais laikais Vaclovas Dargužas (Šveicarijoje pasivadinęs Andreasu Hoferiu) Vilniaus universitetui

padovalo Lietuvos senosios kartografijos kolekciją, dr. Kazys Pemkus – spaudos ir rankraščių rinkinį, kartu su kopijomis siekiantį 60 000 vienetų, diplomatas Albertas Gerutis – dokumentų archyvą. Dailininkas Kazys Varnelis iš emigracijos į nepriklausomybę atgavusią Tėvynę grįžo su didžiulės vertės asmeniniu meno muziejumi, kuriame yra ir apie 9500 retų spaudos leidinių. Jo pagrindu įkurti Kazio Varnelio namamuziejus. Dėl po mirties paliktų gausių bibliotekų ir vertingo paveldo rinkinių dažnai prisimenamas velionis čikagietis Jonas Dainauskas ir Vokietijoje pokariu užsilikęs Povilas Reklaitis. K. Varnelis ragina atrasti Vincą M. Stulpiną [11]. Jo bibliofilinė veikla iš viso tyrėjų dar nepastebėta. V. M. Stulpinas buvo vienas iš pirmųjų Amerikos ateivių, įgijęs aukštąjį išsilavinimą. Dirbo Čikagos verslo ir teismo įstaigose, aktyviai dalyvavo lietuvių visuomeninėje veikloje. Lituanistinės bibliotekos ir LDK žemėlapių rinkinio likučius K. Varnelis užtiko jau po bibliofilo mirties ir juos iš įpėdinių įsigijo. Dabar relikvijos yra Vilniuje: name-muziejuje užima kelias spintos lentynas. Knygos daugiausia XX amžiaus pradžios, lietuviškos ir lituanistinės, paženklintos V. M. Stulpino autografais ir antspaudais. Turtingas asmenines bibliotekas ir kolekcijas sukaupe Pranciškus M. Juras, Antanas Milukas ir kiti išsilavinę dvasininkai. Savo kolekcionavimo ir bibliofilijos tikslų išieviai siekė įvairiais būdais, dažniausiai pagal savo fizines galimybes ir materialinius išteklius, pirkdami tarptautinėje antikvarinėje rinkoje, bendraudami su žymių lietuvių veikėjų asmeninių bibli-

otekų paveldėtojais, lankydami didelių ir mažų miestų lietuvių emigrantų namus. Paveldo kaupimas buvo ypač rezultatyvus pokariu į JAV atvykus nepriklausomybės metu išugdytai inteligentų kartai. *Pirmuosius žingsnius pradėjau padedamas a. a. prof. J. Puzino, kuris pats buvo enciklopedininkas, didelis knygų mėgėjas. Supažindino su kitais knygų mėgėjais, kartu važinėjom po valstijas, po pažįstamus ieškodami senienų. Ropšdavomės į palėpes, rausdavomės tarp popierinio šlamšto ir atrasdavome vertingų knygų*, – prisiminė K. Pemkus [21]. Ši veikla, išnaudojant šiuolaikiškus kolekcionavimo būdus ir bendravimo formas, tęsiama ir dabar. Vienas aktyviausių jos dalyvių yra Čikagos lietuviškos radijo stoties „Studija R“ vedėjas Raimundas Lapas.

Minimi vardai ir veikla akivaizdžiai rodo, kad bibliofilija buvo daugiausia prieinama išsilavinimą ir materialinę gerovę pasiekusiems asmenims. Be abejonės, bibliofilų būta ir kituose išievių socialiniuose sluoksniuose, tačiau jie dėl įvairių priežasčių liko nepastebėti. Svarbiausioji – informacijos ir komunikacijos barjerai. Bibliofilai neturėjo sąlygų bendrauti. Lietuvių bendruomenė buvo gana uždara. Jai buvo sunkiai prieinamas amerikiečių dvasinis ir kultūrinis pasaulis. Pirmosios bangos ateiviai atsiribojo nuo pokario ateivių. Be to, šie iš pradžių rūpinosi duonos ir namų reikalais. Bibliofilijos idėjos nepasiekė spaudos. Nebuvo kam rašyti, nors net ir nedidelis periodinis leidinys būtų atlikęs svarbų bendraminčių vienijimo ir sąjūdžio plėtros vaidmenį. Nesant palankių kolektyvinės raiškos sąlygų,

bibliofilija tapo knygos mėgėjų vienišiu gyvenimo būdu. Jie knygą laikė adoravimo objektu, padedančiu išlaikyti intelektualinį ir dvasinį aktyvumą, tautinį tapatumą, sekti Tėvynės įvykius ir kurti jos ateities perspektyvą.

Dokumentinio paveldo kryptingi tyrimai sudaro prielaidas į išeivijos bibliofiliją pažvelgti kaip į savitą kultūrinį ir socialinį reiškinį, išaiškinti jo susiformavimo prielaidas ir nežinomus dalyvius, nustatyti vertingas asmenines bibliotekas ir jų likimo pėdsakus. Ypač netikėtų atodangų žada pirmosios, socialinių aplinkybių suformuotos, išeivių bangos epocha. Taip pat abejonių nekyla, kad perspektyviausia jų ieškoti didžiuosiuose išeivijos senosios spaudos telkiniuose. Šią prielaidą patvirtina ir autoriaus patirtis.

Prieš dešimt metų – minint pirmosios lietuviškos knygos 450 metų sukaktį – turėjau palankią progą savaitę praleisti Putname ir bendrauti su čionykščiais aukštos kultūros žmonėmis. Knygų pasauliui atstovavo medicinos daktaras Juozas Kriaučiūnas ir kunigas Rapolas Krasauskas. Jų padedamas nuodugnai apžiūrėjau Amerikos lietuvių kultūros archyvą (toliau – ALKA), kaupiau medžiagą Mažosios Lietuvos lietuvių kultūros istorijos tema, iš bibliotekos dubletų fondo atsirinkau keliolika knygų, kurios netrukus R. Krasausko rūpesčiu paštu pasiekė mano namus. Šiame archyve užtikau ir Justino K. Karazijos (Worcester, Mass.) asmeninės bibliotekos, padovanotos ALKA'i, leidinių sąrašą ir parsivežiau jo kopiją [3]. Paskutinis rankraščio bibliografinis įrašas

pažymėtas 1394 numeriu. Iš tikro leidinių, skaičiuojant pavadinimais, bus mažiau (1295). Mat autorius atskirai registravo periodikos metinius komplektus, enciklopedijų tomus, knygų dubletus. Be to, pasitaiko vienas kitas įrašų numeracijos riktas. ALKA'os bibliotekos dubletų lentynose J. K. Karazijos knygos išsiskyrė ir išore. Dauguma jų buvo originaliais, knygrišio rankų darbo įrišimais, viršeliams panaudotos patvarios, estetiškų spalvų ir faktūros medžiagos. Visos knygos iš vidaus buvo pažymėtos savininko antspaudu ir ranka įrašyta pavarde.

Užsimojus sužinoti daugiau, naujos ir patikimos medžiagos apie J. K. Karaziją ir jo biblioteką paieška nebuvo itin rezultatyvi. Vienas svarbesnių šaltinių yra bibliofilo bičiulio, savarankiškai prasilavinusio angliakasio Prano Lavinsko mėgėjiška išeivių periodinių leidinių bibliografinė apžvalga *Amerikos lietuvių laikraščiai, 1879–1955* (1956). Šioje gerai apipavidalintoje ir paties autoriaus lėšomis nedideliu tiražu išleistoje knygoje įdėta Amerikos lietuvių periodikos darbuotojų apžvalga „Trys didieji spaudos platintojai“ [17]. Joje P. Lavinskas save tik pamini, Petrą Dėdiną pristato keliais sakiniais, J. K. Karaziją apibūdina išsamiau, piešdamas šiltą ir jausmingą draugo portretą. Jame ne tik įkomponuotos svarbiausios biografinės žinios, bet ir pabrėžiami bendraminčio nuopelnai socialdemokratų judėjimui, bendradarbiavimas lietuviškoje spaudoje ir jos platinimo laimėjimai. Autorius J. K. Karaziją vadina dideliu lietuvių spaudos mėgėju. Vėliau pagrindiniai jo gyvenimo duomenys buvo paskelbti kai ku-

riuose enciklopediniuose leidiniuose. Dar esant gyvam J. K. Karazijai, straipsnis apie jį buvo įdėtas išeivių *Lietuvių enciklopedijoje* [19]. Atrodo, kad jis pats bus ir suteikęs leidinio redaktoriams reikalingų žinių. Jos pakartotos jau nepriklausomoje Lietuvoje rengtame biografijų žinyne *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuviai* [12]. Leidinyje pateikta nepatikslinkta bibliofilo gimimo data, nors ji teisingai nurodyta minėtoje enciklopedijoje. Vėliau, rengiant žinyno antrojo tomo papildymus, buvo išaiškinta ir paskelbta mirties data, taip pat pažymėta, kad ALKA'į perduotas *archyvas* [13]. J. K. Karazijos biblioteka liko neįvardyta. Ji tapo svarbiu orientyru tik knygotyriminkams pradėjus rengti biografijų žodyną *Lietuvos knygos veikėjai*. Šiame veikale J. K. Karazija apibūdintas kaip bibliofilas, o jo biograma buvo rašoma remiantis ne tik minėtais šaltiniais, bet ir ALKA'į dovanotų leidinių sąrašu, Putname laikomo rinkinio stebėjimo duomenimis ir bibliotekos fizionomiją charakterizuojančiomis knygomis, gautomis iš dubletų fondo. Žinias svariai papildė J. K. Karazijos sūnaus (pasirašė Richard J. Karazia) 1998 m. liepos 9 d. angliškai rašytas laiškas, atsakantis į mano pateiktus klausimus [1]. Tarpininkas buvo dr. Juozas Kriaučiūnas. Gautas atsakymas buvo gana išsamus, tačiau bibliofilo sūnus tęsti susirašėjimo nepanoro, todėl šis kai kurių papildomų žinių galėjęs duoti korespondentinis ryšys nutrūko. Įpėdinis nutolęs nuo išeivių lietuviškos veiklos, anot J. Kriaučiūno pastabos pridėtame laiške, *kaip ir dauguma tų buvusių „pažangiųjų“*

vaikų [8]. Naujoji J. K. Karazijos biograma pirma buvo paskelbta „Knygotyroje“ [15], vėliau – kompaktinėje plokštelėje *Lietuvos knygos veikėjai* [18]. Joje enciklopediškai apibūdinta bibliofilo asmeninė biblioteka, jos komplektavimas, sudėtis ir tvarkymas, savininko kūrybinė ir visuomeninė veikla. Po šių publikacijų suaktyvėjo bendravimas su kitais Karazijų giminės atstovais, gyvenančiais Lietuvoje ir iševijoje. Iš jų gauta daugiausia biografinių ir genealoginių žinių. J. K. Karazijos asmeninės bibliotekos tyrimo galimybes praplėtė dalykinis susirašinėjimas su Australijoje gyvenančia Alena Landsbergyte-Karazijiene. Jai ne sykį teko lankytis bibliofilo namuose ir bendrauti su šeima, keistis laiškais ir proginiais sveikinimais. Iškilios lietuvių kultūrininkų kartos narė savo pastabas pateikė užrašytuose atsiminimuose [7], atsiuntė nuotraukų ir du pluoštus laiškų: brolio Povilo, rašytų Justinui 1913–1939 m. [6], ir Justino, rašytų Povilo sūnui Gediminui 1956–1975 m. [5]. Ši medžiaga, dabar jau perduota Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriui, leidžia tikslinti bibliofilo požiūrį į spaudos vaidmenį visuomenės ir asmens gyvenime, bibliotekos komplektavimą ir tvarkymą, laikymo aplinką ir naudojimo sąlygas, svarstymus dėl jos likimo gyvenimo saulėleidyje. Kol kas nieko nedavė straipsnio autoriaus pastangos gauti JAV visuomeninio sąjūdžio dalyvių atsiminimų apie J. K. Karaziją. Siekiant sužadinti jų dėmesį, Čikagos dienraščio „Draugas“ kultūros priede buvo išspausdintas rengiamo darbo fragmentas [14] ir kvietimas talkon

[16], tačiau jis atsako nesulaukė. Galbūt tinkamiausias atsiminimų telkimo laikas jau yra praėjęs.

Ryškesnius kontūrus įgaunanti J. K. Karazijos asmeninė biblioteka ir bibliofilinė veikla reikalauja tęsti ir plėtoti tyrimus, pritraukti daugiau dalyvių. Vadovaudamasis tokiu požiūriu, šių eilučių autorius bibliofilo tema pasiūlė rašyti Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto studentams. Dabar jau turime ir pasiekimų. Bibliotekininkystės studijų programos absolventė Laura Ražanauskaitė parengė ir 2006 m. apgynė bakalauro darbą „JAV bibliofilo Justino K. Karazijos asmeninė biblioteka ir jos katalogas“ [10]. Tyrimo esmė – ALKA'i padovanotų leidinių sąrašo bibliografinė rekonstrukcija ir bandymas jo pagrindu atlikti bibliotekos fondo struktūros analizę. Autorės teigimu, beveik pusę jo sudarė grožinė, kitą dalį – įvairaus turinio literatūra. Žinoma, skelbiamos išvados yra orientacinės. Jos reikalautų gilesnių ir įvairiapusiškesnių interpretacijų. Platesnės įžvalgos galimos naudojant ne tik sukauptus duomenis ir ieškant naujų šaltinių, bet ir plečiant tyrimų problematiką. Būtų perspektyvus aktyvesnis žurnalistų dalyvavimas, nes bendradarbiavimas Tėvynės ir išeivijos periodinėje spaudoje buvo vienas svarbiausių J. K. Karazijos visuomeninės veiklos tikslų. Kai kuriuos iš jų savo neseniai išleistoje knygoje yra užčiuopęs žurnalistikos docentas Bronius Raquotis [20].

Skelbiamas autoriaus tyrimas yra paštanga apibendrinti dešimtmetį trunkančio neakivaizdaus bendravimo su J. K. Kara-

zija ir jo pėdsakų išeivių knygos kultūroje stebėjimo duomenis, nustatyti aplinkybes ir sąsajas, lėmusias vertybinius ir idėjinius įsitikinimus. Jis vykdomas remiantis knygos mokslo metodologija. Tyrimo objektas – asmeninė biblioteka kaip baigtinis kultūrinis ir socialinis kūrinys, egzistuojantis materialia forma ir intelektualia raiška. Tai individualią ir socialinę paskirtį integruojanti struktūra, atliekanti informacinę, kultūrinę, edukacinę ir kultūros paveldo apsaugos funkciją. Tyrimo tikslas – atskleisti J. K. Karazijos asmeninės bibliotekos formavimosi ir tapsmo procesą, nulemta jos kūrėjo individualumo ir aplinkos veiksnių. Pagrindžiant jį laikomasi nuostatos, kad asmeninių bibliotekų tyrimai yra savarankiškas knygotyros ir bibliotekininkystės mokslų dalykas.

Siekiant užsibrėžto tikslo, mėginama spręsti šiuos uždavinius: išaiškinti asmeninės bibliotekos kūrėjo idėjinius ir vertybinius orientyrus, bibliotekos formavimo aplinkybes, būdus, šaltinius ir savitumus, pateikti jos kiekybinę ir kokybinę charakteristiką ir nustatyti socialumo lygį. Tyrimas vykdomas remiantis šaltiniotyriu, bibliografiniu ir kitais knygotyros metodais. Tokio pobūdžio darbui kaip šis būdingas lyginamojo metodo taikymas, tačiau jo naudojimo galimybės ribotos, nes kol kas nėra nei pavienių išeivių asmeninių bibliotekų, nei jų visumos apibendrinamųjų tyrimų. Jų stokoja ir mums artimų šalių – Estijos ir Latvijos – knygos mokslas.

Svarbiausias asmeninės bibliotekos pažinimo raktas yra kūrėjo individualybė ir ją

nuolat aktyvinanti erdvė. Šių veiksmų, proceso varomųjų galių atskleidimas yra pirmoji ir viena svarbiausių užduočių. Bibliofilo šaknys – kupiškėnų Karazijų giminė. Ji gausi ir plačiai pasklidusi, davusi iškilių asmenybių: mokslininkų, švietėjų, pedagogų, politikų, valstybės veikėjų. Nemažai jų laikėsi socialdemokratiškus pažiūrus. Justinas gimė 1892 m. rugsėjo 5 d. dabartinio Kupiškio rajono Mazgeliškio (kai kas klaidingai rašo Mazgeliškių) vienkiemyje, daugia vaikėje šeimoje. Apie tėvus radome tik žinių nuotrupas, tačiau galima spėti, kad Kajetonas (1831–1912) ir jo antroji žmona Marcijona (1859–1941) Karazijos buvo bent kiek pasiturintys ūkininkai, supratę švietimo svarbą ir leidę vaikams mokytis. Jų iš pirmos santuokos gimė du, iš antros – septyni. Vyresnysis Justino brolis Povilas Karazija (1887–1955) pradinį išsilavinimą įgijo Šiauliuose, profesinį mokytojo ir buhalterio cenzą – Sankt Peterburge, tarpukariu aktyviai veikė Lenkijos okupuotoje Vilnijoje: mokytojo lietuvių gimnazijoje ir mokytojų seminarijoje, redagavo kelis lietuvių laikraščius, buvo lietuvių mokslo draugijos bibliotekininkas. Už lietuvišką veiklą lenkų administracija Povilą suėmė ir 1937 m. išsiuntė į nepriklausomą Lietuvą. Joje dirbo Vytauto Didžiojo kultūros muziejuje (Istorijos skyriaus vedėju) ir jo pagrindu pokariu įkurtame Čiurlionio dailės muziejuje, paskelbė monetų lobių tyrinėjimų, redagavo *Vytauto Didžiojo kultūros muziejaus metraščių* 1-ąjį tomą (1941), paliko nebaigtą rašyti veikalą apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pinigus ir Kupiškio istoriją. Visi, kas

minėjo, jį vadino bibliofilu. Povilas sukaupe didelę liuanistinę biblioteką ir turtingą senosios Lietuvos rankraščių, siekiančių XV amžių, rinkinį. Po jo mirties šį istorinę paveldą šeima perdavė Lietuvos mokslų akademijos bibliotekai. Rankraštinio fondo peržiūra mūsų tyrimui nieko nedavė – asmeninis archyvas kruopščiai „sterilizuotas“. Jame nėra žinių ne tik apie brolių Justiną, bet ir apie sūnų Gediminą, iš Lietuvos pasitraukusį karo pabaigoje. Jaunesnysis Justino brolis Feliksas (1897–1976) įgijo aukštąjį išsilavinimą. Mokėsi Sankt Peterburgo ir Panevėžio gimnazijose, dirbo Švietimo ministerijoje, Lietuvos universitete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, šį dalyką dėstė Kauno vokiečių gimnazijoje, pokariu – Aukštesniojoje technikos mokykloje. Jaunystėje rinko ir paskelbė liaudies dainų (*Tautos ir žodžio* 1-ajame tome, 1923). Tiek Justino, Tiek Povilo ir Felikso asmenybės aprašytos lietuviškuose enciklopediniuose leidiniuose, tačiau kitų Mazgeliškio Karazijų antrosios santuokos vaikų vardai žinomi tik iš šiais laikais giminės įpėdinių parengto genealogijos medžio. Jie buvo Antanas (1885–1944), Kazimieras (1888–?), Elžbieta (1889–?) ir Aloizijus (1891–?) [2]. Visiems Karazijų vaikams teko patiems ieškoti vietos gyvenime. Per Pirmąjį pasaulinį karą dalis šeimos su turto traukėsi į Rusiją, sodyba sudegė, po karo Mazgeliškio ūkį paveldėjo vyriausias sūnus Antanas, kuris jį atstatė ir pakėlė, vėliau jame šeiminingavo jo dukra Janina Aleknienė, dabar – šios dukra Regina Frozienė. Naujaisiais laikais nemažą Mazgeliškio ploto dalį užėmė Lėvens tven-

kinys, vadinamas Kupišchio mariomis, todėl senasis vardas vis sparčiau blanksta. Jį jau keičia gretimo Kunigiškių kaimo vardas.

Glaudžiausia buvo Justino ir Povilo interesų sąsaja, užsimezgusi dar tėviškėje. Ji stiprėjo platinant socialdemokratų spaudą. Anot P. Lavinsko pasakojimo [17, 114], brolių viešo darbo orientyrai ir užmojai susiklostė „Skardo“ ir „Žarijos“ leidimo laikais (1907–1908). Jaunuoliai nuolat lankė Kupišchio ir Palėvenės apylinkių visuomeninius renginius ir glėbiais skleidė šiuos laikraščius. Uždarius juos, imdavosi kitų leidinių. Ar tada buvo įkliuvę ir ar išvengė caro valdžios bausmių, žinių nėra. Ši veikla neabejotinai sudarė prielaidas gerai pažinti spaudos pranašumus. Ji padėjo perprasti periodinių leidinių organizacinę ir informacinę vaidmenį, estetinę ir pažintinę vertę, skatino rašyti ir telkti rėmėjus. Iš to suvokimo brendo nuolatinio bendravimo su spauda poreikis, o atsiradus palankioms sąlygoms jis peraugo į bibliofiliją.

Kelią į Ameriką kupiškiečiai pramynė dar devynioliktajame šimtmetyje. Iš Karazijų pirmasis jona patraukė brolis Juozas, gimęs iš tėvo pirmosios santuokos. Vėliau jis grįžo į Lietuvą ir žuvo 1941 m. per besitraukiančių sovietinių kareivių ir lietuvių sukilėlių susišaudymą. Justinas į Ameriką išvyko vengdamas tarnybos caro kariuomenėje. Iki senatvės žinojo šio reikšmingo gyvenimo įvykio chronologiją: tėviškę paliko 1910 m. spalio 28 d., lapkričio 3 d. nelegaliai kirto Rusijos ir Vokietijos sieną, lapkričio 16 d. (jau pagal naująjį kalendorių) sėdo į laivą Hamburge, gruodžio 8 d. pasiekė netoli

Bostono esantį palyginti nedidelį Worcesterio miestą Massachusettso valstijoje. Jame praleido visą gyvenimą. Mieste vyravo pramonė, tačiau nestigo ir humanitarinės kultūros įstaigų: veikė universitetas, kolegijos, muziejai, galerijos ir bibliotekos. Lietuvių bendruomenė buvo gausi (1965 m. – apie 10 000 asmenų) ir darbšti. Kūrėsi ir nyko įvairių ideologinių orientacijų ir praktinių tikslų ateivių organizacijos, chorai, teatrai ir mokyklos. Bibliotekas turėjo Susivienijimo lietuvių Amerikoje 57-oji kuopa, Lietuvių socialistų 40-oji kuopa, Pilnujų blaivininkų 25-oji kuopa. J. K. Karazija jau 1911 m. įstojo į Lietuvos sūnų draugiją, minėtas Susivienijimo ir Socialistų kuopas, 1912 m. išrenkamas į jų valdybas, ėjo sekretoriaus ir išdininko pareigas. Dvidešimtmetis jaunuolis energingai dalyvavo kultūros renginiuose, vaidino, dainavo „Aido“ chore, rašė laikraščiams. Viešai nematomą praktinę gyvenimo pusę šiek tiek praskleidžia laišškai. Anot jų, iš pradžių butis buvusi sunki. Jau 1913 m. Justinas svarsto apie galimybę grįžti tėvynėn ir stoti kariuomenėn. Nuo šio žingsnio atkalbinėjo Povilas. Esą Amerikoje lengviau gyventi, galima šviestis geras knygas skaitant. Nuo grįžimo taip pat sulaukė bausmės grėsmė, o galutinį apsisprendimą lėmė kilęs pasaulinis karas. Kaip teigiama sūnaus Richardo laiške, tėvas dirbęs žemės ūkyje, krautuvėje, kepykloje, ilgiausiai, iki pat pensijos – plieno pramonėje darbininku. Pensijos Justinas sulaukė 1958 m. gegužę ir, kaip pats rašo, pradėjo *čigonišką gyvenimą* [5, 1958 03 12 laiškas]. Šeimą sukūrė 1917 m. Vedė Pauliną Pupybę

Justinas K. Karazija (dešinėje) su žmona Paulina, dukterimi Ernesta ir sūnumi Richardu. 1944 m.

(Pupis), turėjo tris vaikus: Ernestiną, Richardą ir kūdikystėje mirusį Edvardą. Ypač sunkiai išgyveno pasaulinės ekonomikos krizės laikotarpiu, tačiau išsilaikė, sutaupė pinigų, 1940 m. nusipirko namą (82 Harlem Str.) ir jame nugyveno iki paskutinių amžiaus dienų. Jos buvo ramios ir aprūpintos. Tie, kurie lankė, pamena, kad Karazijų šeimos namas buvęs medinis, trijų aukštų, būdingos šiam Amerikos kraštui architektūros. Turint laisvo ploto, viršutinį aukštą nuomojo lietuviui ateiviui, pokariu per Raudonąjį Kryžių DP stovyklose surado ir šelpė gimines, išsikvietė ir, kol susirado darbo ir pastogę, išlaikė brolio Juozo dukters šeimą. Justinas mirė 1991 m. kovo 24 d., palaidotas Worcesterio „Vilties“ kapi-

nėse (Hope Cemetery), žmona – 1992 m., sulaukusi 95-erių. Be dviejų vaikų, paliko penkias anūkes ir du proanūkius. Įpėdiniai pirmtakų atminimą saugo, tačiau jų kalbos nemoka ir giminės šaknimis nesiremia. Matyt, tai bendras tolstančių išievių kartų likimas.

Išieviškajame Karazijos knygų pasaulyje galima apčiuopti du laiko tarpsnius, pasižyminčius matomais savitumais. Pirmasis truko nuo atvykimo Amerikon iki pensijos valandos. Jam būdingas sunkus kasdienis darbas ir jaunatviškos energijos kupina aktyvi visuomeninė veikla. Bendravimas su spaudos žodžiu grindžiamas leidinių platinimu, straipsnių ir eilėraščių rašymu laikraščiams, parama visuomeninėms bibliotekoms, skai-

tymu priešokiais. Tuo metu klostosi asmeninės bibliotekos pradmenys. Greičiausiai ji buvusi dar negausi, siekusi ne daugiau kaip keliolika dešimčių leidinių pavadinimų. Tai pačios artimiausios, išėvių aplinkos autorių grožinė literatūra, pažintinio ir visuomeninio politinio turinio knygos ir periodika. Dauguma šių leidinių pasirodė JAV lietuvių kolonijose prieš ir per Pirmąjį pasaulinį karą. Justinas pinigų ypač negaili laikraščių prenumeratai, daug skaito, kai ką siunčia broliui. Atidžiai susipažinęs su turiniu, Povilas teigiamai įvertino „Laivę“, patvirtino, kad gavęs „Birutę“ ir „Rankpelnę“, tačiau kitus konfiskavusi carinė cenzūra. Jis perspėjo apie griežtą valdžios draudimą įvežti socialistų laikraščius, tokius kaip „Kova“, ir patarė dėl jų siuntimo nė neišlaidauti [6; 1914 laiškas, nedatuotas].

Išsilavinęs brolis bandė nuosekliai kreipti ir brandinti Justino spaudos vartojimo interesus. Jis patarė mažinti įvairių laikraščių prenumeratą, tenkintis 2–3 pasaulėžiūrai artimais ir priešingų srovių, su kuriomis tenka polemizuoti, leidiniais. Jie vienadieniai ir proto nepriedantys. Lavinimuisi svarbiausia skaityti mokslo žurnalus ir knygas. Šie leidiniai teikia susistemintų ir nuodugnių žinių, padeda geresniam *nusimanymui įvairiuose klausimuose* [6; 1916 09 18 laiškas]. Povilas savo laiškuose Justinui dažnai primena Lietuvos spaudos permainas ir įžvalgiai jas sieja su socialiniu ir politiniu gyvenimu: *Vis labiau ir labiau platinasi tarp sodiečių įvairių raštų, vis daugiau pradeda žmonės knygelių skaityti. Miestuose darbininkai irgi jau drąsesni darosi; tas matyt iš sausio*

9 dienos streikų. Paminėjimui anų revoliucijos laikų tą dieną tūkstančių dešimtis, o kaip kurijos miestuos ir šimtai nedirbo. – Jau turime du dienraščius, kažin tik ar išturėsime. „Lietuvos Žinias“ užsisakiau visiems metams. Kol kas labai indomių dalykėlių indeda. Ir šiaip jau labai gražu dienraštis gauti, jaučiant, kad tai savas [6; 1914 01 17 laiškas]. Vyresnio ir daugiau išsilavinusio, jau mokytojaujančio brolio nuomonė buvo įtaigi ir tikriausiai paveiki. Tačiau jis greičiausiai nenučiuokė apie bundantį Justino polinkį kolekcionuoti spaudą. Jaunuolis savo aistros spaudai ir toliau nemalšino, uoliai kaupdamas ir didindamas rinkinį.

Domėjimasis Tėvynės spauda išaugo kuriantis nepriklausomai Lietuvos valstybei. Tačiau 1927–1955 metai rodo akivaizdų atoslūgį, greičiausiai nulemtą materialinių sunkumų, totalitarinių režimų sukkelto karo ir pasaulio padalijimo. Amerikos ekonominio nuosmukio metais Justinas prarado dalį periodinės spaudos rinkinio. Apie šį liūdną įvykį sužinome iš Povilo užuojautos 1938 m. birželio 28 d. laiške [6]. Tikslus laikas, kada tai įvyko, priežastis ir aplinkybės nutylėtos. Greičiausiai laikraščiai buvo parduoti prispyrus materialiniams sunkumams. Tačiau Justinas nepasidavė ir rankų nenuleido. Brandžiausias laikotarpis, paženklintas sustiprėjusiu polinkiu bibliofilijai, aprėpia 1958–1977 metus. Jam postūmį davė su pensiniu amžiumi susijusi asmeninė laisvė ir chruščiovinio atšilimo laikotarpiu atsinaujinęs ryšys su Tėvyne, o jį užbaigė atsiveikinimas su asmenine biblioteka: paskutinė sąrašė įrašyta knyga

datuota 1976 metais, tad galima nedaug apsirinkant spėti, kad tais arba kitais metais prasidėjo derybos dėl viso rinkinio perdavimo ALKA'i. Tuo metu J. K. Karazija jau buvo sulaukęs 85-erių. Visą amžių atidžiai sekė Lietuvos ir pasaulio įvykius ir apie juos uoliai rinko spaudos iškarpas, iš visur nurašinėjo patikusius įvairių autorių eilėraščius ir dainas [4], pats bandė eiliuoti. Kartu su biblioteka ALKON yra patekę net keli tokių iškarpų ir rankraščių albumai [9].

Ar J. K. Karazija turėjo konkrečią savo bibliotekos kūrimo viziją ir laikėsi jos įgyvendinimo plano? Vargu. Pagrindinis jo veiklos motyvas neabejotinai buvo žinių, savišvietos, humanitarinės kultūros ir laisvalaikio poreikių tenkinimas. Jis, kaip ir dauguma išvalgesnių išėivių, asmeninę biblioteką kūrė savaimiškai, be didesnio išorinio poveikio, siekdamas prisodrinti ir praskaidrinti amerikietišku nuotoliu ir tautinės mažumos padėties lemtą atskirties atmosferą. Jos savitumus lėmė didelėje žemyno erdvėje išskaidyta lietuvių bendruomenė, veiksmingo bendraminčių ryšio ir gyvybingo dvasinio gyvenimo poreikis. Iki internetinėje epochoje asmeninė biblioteka buvo nuolat atvertas langas į save patį ir į išorinį pasaulį. Jos naudos įrodymų netrūko. Pavyzdžių teikė amerikiečių senbuvių gyvenimas, Tėvynėje įgyta patirtis, išėivijos visuomeninių bibliotekų steigimo iniciatyvos ir laimėjimai, išvalgių organizatorių diegiama bibliotekininkystės politika ir parengti pirmieji dokumentai: bibliotekų katalogai, naudojimosi taisyklės, straipsniai apie skaitymą, jo teikiamą dvasinę ir praktinę nau-

dą. Aišku, J. K. Karazija nebuvo ir negalėjo tapti aukštesnio lygio bibliofilijos sąjūdžio dalyviu, nes jis buvo nepasiekiamas dėl socialinių, išsilavinimo ir komunikavimo su patyrušiais amerikiečių bibliofilais barjerų.

J. K. Karazijai sąvoka *knygų meilė* (nežinia, ar jis vartojo žodį *bibliofilija*) reiškė ypatingą, fiziniu ir psichologiniu prieraišumu grįstą draugystę su knygomis. Ji leido jomis džiaugtis, rūpintis, globoti, visada turėti po ranka, apžiūrinėti, atsiversti, pažinti, gilintis į turinį, remtis sprendimuose, kurti dvasinį komfortą, su savo bičiulėmis supažindinti kitus, rodyti pasitikėjimą skolinant. Knygos jam teikė emocinį pasitenkinimą ir brandino dvasinę pilnatvę. J. K. Karazijai, matyt, buvo labai svarbus pats bibliotekos kūrimo procesas kaip priešprieša rutininei rankpelnio kasdienybei. Ji skatino žurnalistinius bandymus ir padėjo įgyvendinti kitus kūrybinius sumanymus, leidžiančius išlikti visuomeniškai reikšmingam ir matomam, tegu ir vietinėje bendruomenėje. Tokius kaip J. K. Karazija į bibliofiliją galėjo pastūmėti kiti motyvai: tolimos Tėvynės nostalgija, rezistencija, racionalus išskaičiavimas – grįžti ne tuščiomis rankomis. Mes nieko nežinome apie namų aplinkos poveikį. Gausi bibliofilijos literatūra liudija, kad vyrų pomėgį dažnai palaiko ir skatina pats artimiausias asmuo – žmona. Ji būna jautri globėja, išvalgi patarėja, taikli vertintoja ir net atlaidi finansinė rėmėja. Viso to buvo galima tikėtis ir iš Paulinos Karazijienės. Sprendžiant iš laiškų, rašė išlavinta ranka, šeimos lankytojų prisiminimais – mėgo skaityti, taigi, knygų pasaulyje nebuvo svetima.

Sprendžiant iš bibliotekos apimties ir turinio, J. K. Karazijos santykis su bibliofilija pasižymėjo ir vartojimo interesu. Jį galima iliustruoti žinomu Senekos posakiu: knygų reikia turėti tiek, kiek įstengi perskaityti. J. K. Karazijos asmeninė biblioteka – viso gyvenimo kelio biblioteka. Ji nuosekliai kaupta kasdienybėje ir kasdienybės reikmėms. Savininkas nesiekė beatodairiškai didinti knygų skaičiaus, pildyti įsivaizduojamų spragų ir medžioti retenybių. Jis nekaupė ir nekūrė spaudos paveldo kolekcijos. Tačiau J. K. Karazijos kone visą amžių telkti spaudos leidiniai dėl laiko tėkmės ir garbaus amžiaus vieną dieną savaime virto išliekamuoju kultūros paveldu, turinčiu kitokią vertę ir paskirtį, palyginti su naująja spauda. Jie įgijo paminklinį ir istorinį svorį.

Bibliotekos sudėtį lėmė savininko interesai ir komplektavimo šaltiniai. Neabejotina, kad nemaža jos dalis buvo surinkta iš ateivių pastogių tiesiogine ir perkeltine prasme. Nuvertėjusius XIX–XX amžiaus sąvartos lietuviškus leidinius greičiausiai buvo galima nusipirkti už centus arba gauti dovanų. Worcesteryje buvo ir lietuviškų knygų prekybininkų. Rašančiojo šias eilutes bibliotekoje laikomas Tėvynės mylėtojų draugijos leidinys – Antano Strazdo *Raštai* (Chicago, 1914) su reklamine įklija: *Colonial Book & Stamp Store / 798A Main Street / Worcester, Mass. 01610*. Ji liudija neabejotiną prekybos faktą, nors ir neatskleidžia prekybininko pavardės. Ją spėtinai galima skirti Mykolui Paltanavičiui. Suvalkijos išeivis Worcesteryje leido savaitraštį „Amerikos lietuvis“ ir knygas, jomis prekiaavo. J. K. Ka-

razija savo bibliotekoje turėjo M. Paltanavičiaus išleistą Andriaus M. Martaus knygą *Lietuvoje Europos karės metu* (1916), ant kurios viršelių išspausdintas reklaminis perduodamų leidinių sąrašas. Vyras tikriausiai gerai pasižino ir bendradarbiavo. Juos siejo pasaulėžiūriniai dalykai: abu buvo laisvosios minties Lietuvos sūnų ir dukterų draugijos nariai. J. K. Karazija knygų dovanų gaudavo iš lietuvių visuomeninio ir politinio sąjūdžio dalyvių, artimai bendravo su mintoju P. Lavinsku, kaupusiu išeivių periodikos rinkinį, jį rėmė. Angliakasio parašytos bibliografinės apžvalgos *Amerikos lietuvių laikraščiai, 1879–1955* paskutiniame lape išspausdintame garbės prenumeratorių sąrašė nurodytas *Justinas Karažėja*. Bibliofilo pavardė užrašyta tarmiškai.

J. K. Karazijos bibliotekoje pasirodžiusios pirmosios sovietinėje Lietuvoje leistos knygos datuojamos 1954–1955 metais. Vėliau jų skaičius kasmet auga iki poros dešimčių ir keleriopai nusveria išeiviškąsias. Tai skatina bibliofilo partnerių ir rėmėjų ieškoti Tėvynėje. Iš jų žinomi du: broliai Povilas ir Feliksas. Juos savo laiške įvardijo Justino sūnus [1]. Feliksas greičiausiai buvo vienas iš paskutinių bibliofilo bibliotekos rėmėjų. Kelti šią prielaidą skatina Felikso mirties ir apsisprendimo knygas perduoti ALKA'į laiko sutapimas. Tai įvyko 1976 metais. Trečiąjį rėmėją spėtinai nurodo Justino brolio anūkas Rimantas Karazija. Lietuvos veterinarijos akademijos rektorius ir profesoriaus manymu, knygas ir periodiką į Ameriką uoliai siuntinėjo jo giminė iš motinos pusės mokytojas Kazi-

mieras Pajarskas. Jis senatvėje buvo globojamas tėvo Jono Karazijos šeimos, kurioje sulaukė ir paskutinių amžiaus dienų. Kaip pamena R. Karazija, mokytojas siuntiniais aprūpindavo vieną Sibiro tremtinį mokytoją, knygomis – Amerikos išėivį, kuris greičiausiai ir buvo Justinas. Šis išėivis atsilųgindamas siuntė *Lietuvių enciklopedijos* komplektą, bet cenzūra dovaną konfiskavo. K. Pajarskas pats turėjo turtingą ir didelę lituanistinę biblioteką. Deja, po savininko mirties ji ir archyvas išsibarstė, kartu dingo ir laiškai. Dabar jų ieškoma. Gal dar kai kas paaškės ateityje: giminės deda pastangų rasti apčiuopiamesnių bendravimo su Justinu pėdsakų.

Remiantis išsaugotu gana išsamiu leidinių sąrašu ir kai kuriais kitais duomenimis, J. K. Karazijos kaip bibliofilo ir visuomenininko biblioteką galima vertinti šešiais aspektais: *leidinių amžiaus, kalbų, spausdinimo vietos, turinio, leidinių tipologijos* ir jos *individualumo lygiu*. Kiekvienas teikia galimybių pažinti bibliotekos ir jos kūrėjo prigimtį, vertinti mokslo ir kultūros paveldo požiūriu. Nustaćius ir apibendrinus gautus duomenis, galimi kiti tyrimo veiksmai. Vienas svarbiausių – išaiškinti retus leidinius, susekti jų likimo pėdsakus, fiksuoti buvimo vietą ir registruoti bibliografinėse rodyklėse arba skaitmeninėse duomenų bazėse. Toliau darbą jau turėtų tęsti knygotyriminkai ir istorikai.

Bibliotekos leidinių fondo amžių apibrėžia 1891–1976 metai. Pirmąja data paženklintos dvi knygos: Baltimorės Lietuvos mokslo draugijos lėšomis išleisti Jono

Šliūpo *Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai* (nors antraštiniame lape nurodyti 1890 m., iš tikro knyga pasirodė tik 1891 m.) ir Juozo Andziulaičio iš anglų kalbos versta Oxfordo profesoriaus Edwardo Augusto Freemano apybraiža *Europos istorija*. Abu leidiniai lietuvių mokslui ir kultūrai labai svarbūs. Pirmasis – pirmoji lietuvių raštijos ir knygos istorija, pastarasis – pirmasis visuotinės istorijos veikalas lietuvių kalba. Spaudos draudimo laikotarpiui priskirtina Tilžėje išėjusi kontrafakcija *Auksa altorius, arba Szaltinis dangiszku skarbu* (antraštiniame lape nurodyta: *Wilniuje, Kasztu ir Spaustuweje J. Zawadskie, 1879*, apimtis – 992 puslapiai). Knygą su tokiais duomenimis tilžiškis spaustuvininkas Otto von Mauderode vien 1891–1904 m. perspausdino dešimt kartų, tad identifikuoti jos leidimą remiantis vien lakonišku bibliografiniu įrašu neįmanoma. Tai būtų galima padaryti egzempliorių ištyrus tik *de visu* ir jį palyginus su kitų leidimų egzemplioriais. Kontrafakcija, aiškiai gauta iš naujųjų emigrantų rankų arba jų palikimo, J. K. Karazijos bibliotekoje yra atsitiktinė. Joje iš viso buvo tik 22 devynioliktojo amžiaus knygos, beveik visos pasirodžiusios Naujajame pasaulyje.

Visi 1976 metų leidiniai buvo gauti iš sovietinės Lietuvos. Tai Juozo Baltušio romanas *Su kuo valgyta druska*, pirmasis *Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos* tomas ir labai paranki kai kurioms datavimo prielaidoms daryti periodika: populiarus mėnesinio žurnalo „Mokslas ir gyvenimas“ pirmieji 5 numeriai ir pusmetinio kalbos kultūros ugdymo žurnalo „Mūsų kalba“ pirmasis są-

siuvinis. Sprendžiant iš pastarųjų dviejų leidinių galima neklystant teigti, kad jie gauti ir bibliografinis sąrašas darytas 1976 m. antrojoje pusėje. Tačiau tai, žinoma, nereiškia, kad spaudos siuntų negauta ir vėliau. Ar jų tikrai būta ir ar taip pat pateko į ALKA – įrodymų kol kas neturime.

Kalbos požiūriu biblioteka buvo visiškai lietuviška. Susipažinus su katalogu, jame rasti tik trys įrašai anglų kalba. Du priskirtini pokario Vokietijos perkeltųjų asmenų stovyklų 1948 metų gausiai iliustruotiems albuminiams leidiniams iš serijos „Lithuania: Country and nation“: 2-uoju numeriu pažymėta Tado Vizgirdos knyga *Vilnius: the capital of Lithuania*, 3-uoju – Jurgio Baltrušaičio *Lithuanian folk art*. Ši pažintinė literatūra suvokiama ir be tekstų. Trečioji knyga – lietuviškų patiekalų vadovas *Popular lithuanian recipes*, parengtas Worcesterio lietuvės nuo gimimo Juzės Daudžvardienės (pavardė antraštiniame lape – Josephine Dauzvardis). Šios iki 1977 metų net septynis kartus išėjusios knygos spausdinimo datos negalima nustatyti, nes jos apraše nenurodė pats J. K. Karazija. Beje, kulinarijos vadovo bibliografinis aprašas iš sąrašo išbrauktas. Be įsipareigojančio argumentavimo galima spėlioti, kad knygą iš ALKA'os „nelaisvės“ pačia paskutinę akimirką galbūt išgelbėjo šeimininkė arba dukterė. Turėti aktyvios vietos visuomenininkės ir Amerikos lietuvių bendruomenės veikėjos knygą joms tikriausiai buvo garbės reikalas. Literatūros anglų kalba stygius bibliotekoje užmena mįslę. J. K. Karazija šią kalbą mokėjo gerai, tačiau arba amerikiečių literatūra nesido-

mėjo, arba jos, kaip neaktualios ALKA'i, į sąrašą netraukė.

Regioniniu požiūriu leidinių sklaida nedidelė. Mūsų skaičiavimais, 641 knyga (55 proc.) pasirodė JAV, 429 (38 proc.) – Lietuvoje (jai priskiriami ir spaudos draudimo metų leidiniai, išėję Tilžėje), 59 (5 proc.) – pokario Vokietijoje, 13 (1 proc.) – Mažojoje Lietuvoje, 6 (0,5 proc.) – Rusijoje, 5 (0,5 proc.) – kitose šalyse (tokiose kaip Australija, Didžioji Britanija ir Kanada). Nemaža J. K. Karazijos pažįtoms artimos literatūros jo amžiuje pasirodė Pietų Amerikoje, tačiau jų pėdsakų bibliotekoje neužtikome.

JAV lietuviškų leidinių repertuaras gana margas, tačiau galima įžvelgti ir vyraujančias tendencijas. Iki 1917 m. pirmenybė teikta išeivijos darbininkų gyvenimo, socialinio turinio knygoms, leidžiamoms Lietuvių socialistų sąjungos Amerikoje ir kitų tokios pat krypties organizacijų. Tarp kitų J. K. Karazija turėjo Jono Boleslovo Smelstoriaus verstą vieną žinomiausių anos epochos ideologinių veikalų – Karlo Marxo ir Friedricho Engelso *Komunistų manifestą* (1914). Po 1917 m. Spalio perversmo susidomėta valstijose leidžiama Rusijos marksistine, bolševikine ir net eserine literatūra (N. J. Bucharino, V. Lenino, J. Plechanovo, L. Trockio vertimais). Originaliajai socialistinei politinei literatūrai J. K. Karazijos bibliotekoje atstovavo Juozo Baltrušaičio Mėmelės, Antano Bimbos, Rojaus Mizaros, Leono Pruseikos ir kitų išeivijos autorių rašiniai. Po 1920 m. susidomėjimas kovingomis agitacinio turinio knygomis atslūgsta,

jas keičia Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos leidiniai. Akivaizdu, kad J. K. Karazijai buvo labai artima Uptono Sinclairo kūryba. Jo bibliotekoje buvo kaupiami tokie amerikiečių visuomenę sukrėtusio rašytojo idealistinio socializmo ir socialistinių idėjų pažinimo ir sklaidos knygų vertimai kaip romanai *Raistas* (1912), *Karalius Anglis* (1924), *Aliejus!* (1931), scenos veikalai *Vagis* (1914) ir *Kaip žmonės be ponų gyveno* (1926). Greta jų lentynoje įsiterpė ir Čikagoje pasirodęs Maksimo Gorkio socialiniu nepasitenkinimu kupino romano *Motina* (1929) vertimas.

J. K. Karazijos bibliotekoje buvo nedidelis vertingų Amerikos žemyne išėjusių lituanistinių leidinių rinkinys. Jam skirtini istorijos, tautosakos, tautotyros, literatūros veikalai. Tarp jų autorių iškiliausi Simonas Daukantas, Jonas Basanavičius ir Vincas Kudirka. S. Daukantui atstovavo jo svarbiausi veikalai: antrosios laidos *Budas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių* (1892) ir abu *Lietuvos istorijos* (1893–1897) tomai. Monumentalūs J. Basanavičiaus parengti tautosakos darbai. J. K. Karazija turėjo sakmių ir padavimų rinkinio *Iš gyvenimo vėlių bei velnių* (1903) ir pasakų rinkinio *Lietuviškos pasakos yvairios* (4 d., 1903–1905) pirmuosius leidimus. Geriausiems to meto leidiniams apipavidalinimo ir parengimo lygiu prilygo V. Kudirkos *Raštų šešiatomis* (1909). Jis buvo ir aukštos poligrafinės kokybės: Tėvynės mylėtojų draugija tiražo gamybą užsakė vienai geriausių Vokietijos poligrafijos įmonių – tilžiškei Otto von Mauderode's spaustuvei. Bibliofilui imponavo istorinių asmenybių

vardai. Visų minėtų autorių knygos rūpestingai įrištos ir gerai išlaikytos. Jas bibliofilas neabejotinai itin vertino ir atidžiai saugojo. Senajai lituanistinei literatūrai J. K. Karazija greičiausiai buvo neabejingas visą gyvenimą ir pasitaikius palankiai progai jos įsigydavo, nors paieškai vargu ar dėjo ypatingų pastangų ir didelių pinigų. Bibliofilo bibliotekoje taip pat buvo ir pats reikšmingiausias pokario išėvijos veikalas – daugiatomė *Lietuvių enciklopedija*. Už jos prenumeratą pagal savo kišenę mokėjo didelį piną, bet negailėjo ir kritikos. Esą leidėjai, siekdami *pridirbti daug tomų*, į juos bruka *menkų anglišių enciklopedijų vertimus* [5; 1959 02 22 laiškas].

Galima tik spėlioti, ar J. K. Karazija kelionėn į Ameriką įsidėjo bent vieną Tėvynėje leistą knygelę. Bibliotekoje buvę keli XX amžiaus pradžios ir kur kas gausnes naujais Vilniaus, Kauno ir Seinų lietuviški leidiniai, pasirodę tuoj po spaudos draudimo panaikinimo, rodytų didesnę dėmesį kylantiems naujiems lietuvių literatūros vardams – Julijonui Lindei-Dobilui, Edmundui Steponaičiui, Ignui Šeiniui, kultūros, literatūros ir meno periodikai „Vaivoryškė“, 1913–1914; „Pirmasai baras“, 1915). Nepriklausomybei atgimstančios Lietuvos autorių knygomis prekiaavo Amerikos ir Kanados lietuvių telkinių knyginkai, joms kelią tiesė didėjanti kultūrininkų migracija šiapus ir anapus vandenyno.

Nepriklausomybės laikotarpio Tėvynės leidinių skaičiaus spartesnio didėjimo, nors ir tikėtina, nebuvo. Pirmenybė teikta kairiosios pakraipos kooperatinių bendrovių „Šviesa“ (1920–1923) ir „Kultūra“

(1920–1927) materialistinio ir socialinio turinio leidiniams. Turėti ir neabejotinai atidžiai skaityti Juliaus Janonio *Raštai* (1921). Taip pat kiek daugiau domėtasi nepriklausomybės metais subrendusiais rašytojais (Petru Cvirka, Jonu Marcinkevičiumi, Vincu Mykolaičiu-Putinu), literatūros almanachais („Dainava“, 1920; „Vainikai“, 1921), istorijos veikalais (Adolfo Šapokos). Biblioteką papildyti skatino žiniasklaidos atkakliai populiarinami kai kurie Europos prozos rašytojai (Knutas Hamsunas, Gerhardas Hauptmannas, iš Šilutės kilęs Hermannas Sudermannas).

Žlugus Stalino režimui atsinaujinęs bibliotekos komplektavimas Tėvynėje leistomis knygomis buvo gana kryptingai orientuotas. Ji daugiausia pildėsi sovietinės Lietuvos istorijos, lietuvių tautosakos, literatūros ir kalbotyros veikalais, biografistikos ir kraštotyros leidiniais. Tai dėsningas reiškiny. Pasižvalgius po JAV, Kanados ir Vokietijos lietuvių asmenines bibliotekas nesunku įsitikinti, kad jos buvo gerokai papildytos, o kai kada net užtvindytos Tėvynėje likusių giminių ir pažįstamų parinkta literatūra. J. K. Karazijos turimos sovietinės Lietuvos knygos buvo skirtos iškilioms praeities asmenybėms (Mikalojui Konstantinui Čiurlioniui, Kristijonui Donelaičiui, Maironiui), dalis – istorijos paminklų (Jono Goštauto, Mykolo Lietuvos kūrinių, Gedimino laišakai), tautosakos ir liaudies meno publikacijoms. Kruopščiai parinktos visos svarbiausios 1960–1975 m. sovietmečiu objektyviai rašiusių Broniaus Dundulio, Mečislavo Jučo, Juozo Jurginio, Vytauto

Merkio ir kitų žymių istorikų monografijos. Dėl tokio išvalgaus bibliotekos komplektavimo nuopelnus neabejotinai tenka skirti J. K. Karazijos partneriui Lietuvoje – knygos parinktos ir siųstos kompetentingo lituanistikos dalykų žinovo. Grožine literatūra domėtasi mažai. Matyt, pernelyg ideologizuotos kūrybos nevertino per Atlantą bendravę patys partneriai. Tačiau naujas mąstymo kaitos tendencijas pranašaujanti literatūra vis dėlto buvo pastebėta (A. Solženycino *Viena Ivano Denisovičiaus diena*, 1963). Knygų siuntėjas tikėjosi J. K. Karaziją sudominti ir kai kuriais iškilesniais septintojo aštuntojo dešimtmečio rašytojų vardais (Juozo Baltušio, Ievos Simonaitytės).

Pokario autorių grožinės literatūros spragą kiek užpildė perkeltųjų asmenų stovyklų Vokietijoje lietuviški leidiniai. Šią literatūrą kūrė dėl grėšiančios sovietinės okupacijos iš Tėvynės pasitraukę autoriai, o leido gerą patirtį įgiję leidėjai. Tokių knygų, daugiausia išėjusių 1947–1948 m., J. K. Karazijos bibliotekoje buvo tik kelios dešimtys, tačiau jos įvairios ir brandžios: Kazimiero Barėno *Giedra visad grįžta*, Liudo Dovydeno *Mes ieškom pavasario*, Jurgio Jankaus *Naktis ant morų*, Henriko Nagio *Lapkričio naktys*, Vinco Ramono *Kryžiai*. Telkta Pulgio Andriušio, Stepo Zobarsko, Vytauto Tamulaičio ir kitų autorių kūryba vaikams ir jauniui. Šie ir kiti autoriai veikia tapo egzodo literatūros fondo branduoliu. J. K. Karazija nuosekliai laikėsi nuostatos rinkti literatūros almanachus ir antologijas (*Tremties metai. Lietuvių rašytojų metraštis, 1947*). Matyt, atsakymo į kai kuriuos opius klausimus

dėl Lietuvą ištikusios katastrofos tikėtasi iš buvusio prezidento Kazio Griniaus knygos *Atsiminimai ir mintys* (1947). Knygos iš stovyklų į Ameriką keliavo persikėlėlių lagaminuose, per prekybininkų krautuvėles ir be kliūčių sklido po senosios ateivių kartos namus. Jos buvo raktas būsimoms lietuvių bendruomenės dvasinio gyvenimo permainoms pažinti.

Visos Mažosios Lietuvos lietuviškos knygos įsiterpia į 1905–1938 metus ir visos yra spausdintos lotynišku raidynu. Tarp jų išsiskiria aštuonių Vydūno kūrybos leidinių rinkinys. Jį sudaro prieštaringai vertinamu teosofijos mokymu grįsti filosofiniai pažintiniai veikalėliai ir fundamentalios draminės trilogijos *Prabočių šešėliai* (1908) ir *Amžina ugnis* (1913). Šių dviejų knygų buvimas plieno pramonės darbininko asmeninėje bibliotekoje nusipelno atskirai paminėti. Tarpukario metais išėivijoje Vydūnas buvo mažai žinomas ir dar mažiau skaitomas. J. K. Karazijos akiratyje taip pat buvo ir tokios gilesnio suvokimo reikalaujančios Mažosios Lietuvos knygos kaip Viliaus Kalvaičio parengta liaudies ir originaliosios poezijos antologija *Prūsijos lietuvių dainos* (1905) ir Tilžės chorvedžio Alberto Niemannio dainynas *Lietuvių Tėvynės dainos* (1911). Antrojo pasaulinio karo išvakarėse *Aukštųjų Šimonių likimu* (1935) prasidėjo J. K. Karazijos pažintis su I. Simonaityte. Pokariu talentingos rašytojos knygų skaičius bibliotekoje išaugo keleriopai. Matyt, vien iš bibliofilinių paskatų įsigyta Britų ir užsienio kraštų Biblijos draugijos lėšomis leista *Biblija* (1910) ir *Naujas testamentas* (1923).

Taip manyti leidžia tai, kad J. K. Karazija nebuvo nei protestantas, nei iš viso tikintis. Mažosios Lietuvos lietuviškais leidiniais prekiaavo Čikagos knyginkas Antanas Olšauskas, tačiau apie jo ryšius su Worcesterio bibliofilu galime tik spėlioti.

Kitų šalių leidiniai J. K. Karazijos bibliotekoje sudarė nedidelę dalį. Kiek gausesnis jų rinkinėlis buvo susijęs su Rusija. Suprantamas J. K. Karazijos dėmesys ankstyviems Zigmo Angariečio bolševikiniam veikalams (1921), Maskvos ideologų redaguotai ir leistai komunistų partijos istorijai (1940). Alternatyva bolševikinei spaudai laikytinos Rusijoje išėjusios Hanso Christiano Anderseno *Rinktinės pasakos*. Juozo Balčikonio vadovaujama mokinių vertimą 1918 m. išleido Lietuvos reikalų komisariatas Voroneže. Jo leidinių repertuare buvo ne vien ideologinė literatūra. Kokiu būdu sovietinės Rusijos knygos pasiekė Ameriką, žinių neradome.

Turinio ir grožinės literatūros žanrų požiūriu J. K. Karazijos biblioteka laikytina universalus pobūdžio. Ją apibūdinant galima remtis L. Ražanauskaitės bakalauro darbe pateiktais statistiniais skaičiavimais [10, 18], nors akivaizdu, kad jie dar gerokai tikslintini. Autorės teigimu, beveik pusė visų knygų priskirtina grožinei literatūrai. Apie 10 proc. sudarė istorijos, 7 proc. – religijos ir ateizmo, 5 proc. – politikos, mažiau kaip po 5 proc. – kitokio turinio leidiniai. Juos suklasifikavus, statistiniais duomenimis galima užpildyti visus universaliosios dešimtainės klasifikacijos skyrius. Tokiame darbe kaip mūsų svarbu nurodyti knygotyros lei-

dinius. Šis klausimas J. K. Karazijai nebuvo svetimas. Visuotinei knygos istorijai skirtinas Juozo Adomaičio verstas A. B. Schnitzerio mokslo populiarinimo veikalas *Rašto istorija* (1906). Jį vertėjas kiek praplėtė originalia medžiaga – skyreliu „Lietuviškas alfabetas“ (p. 282–286). Aptaręs lietuvių rašmenų raidą, J. Adomaitis neabejodamas teigė, kad ateityje visa – ir Didžioji, ir Mažoji Lietuva – naudosis lotynišką raidyną, nes juo jau paskelbta turtinga literatūra. Paskutiniaisiais gyvavimo metais biblioteka pasipildė pirmųjų pasaulyje spausdintų knygų sąvadu – Nojaus Feigelmano katalogu *Lietuvos inkunabulai* (1975). Vargu ar J. K. Karazija kada nors buvo matęs bent vieną inkunabulą, tačiau rėmėjo iš Tėvynės atsiųsta knyga galėjo sudominti spaudos pirmagimių egzotika ir pasitarnauti savišvietai. Lietuvių rašto ir knygos raidai skirti du leidiniai – jau minėtas J. Šliūpo istorijos veikalas *Lietuviški tie raszta ir rasztininkai* (1891) ir varpininkų stovyklos autorių rašyta 1904–1914 metų spaudos būklės anoniminė apžvalga *10 metų spaudos atgavimo paminėjimas* (1914). Abu teikė tam tikrų minčių apie tai, kas, anot rašiusiųjų, *laimėta ir pralaimėta*, ir ideologiniams oponentams negailėjo kritikos, visiškai priimtinos ir J. K. Karazijai. Periodinės spaudos istorijai skirtina bibliofilo bičiulio P. Lavinsko asmeninės kolekcijos pagrindu sukurta bibliografinė apžvalga *Amerikos lietuvių laikraščiai* (1956). Savamokslio švietėjo knyga buvo gana turininga. Ji chronologijos tvarka sukomponuota iš 1879–1955 m. leistos periodikos bibliografinės informacijos ir glaustų anota-

cijų, istorijos pažymų, kartais – publikacijų ištraukų, iliustruota. Plačiau aprašytas Amerikos socialistų sąjungos laikraštis „Kova“ ir jo vadovai. Autorius stengėsi likti nešališkas ir išvengti polemikos, todėl atsisakė vertinimų. P. Lavinskas knygą leido siekdamas patarnauti tiems, kuriems rūpi mūsų spauda, Lietuvos valstybės laisvė ir gimtoji kalba (p. 6). Kiek stebina tai, kad J. K. Karazijos bibliotekoje nebuvo tokių jam lengvai pasiekiamų knygotyros veikalų kaip Amerikoje išėjusi Vaclovo Biržiškos *Senųjų lietuviškų knygų istorija* (2 d., 1953–1957) ir spaudos draudimui skirtas autorių kolektyvo straipsnių rinkinys *Kovos metai dėl savosios spaudos* (1957). Gal informacija apie mokslo naujienas bibliofilą aplenkė atsitiktinai?

J. K. Karazijos bibliotekoje buvo visų tipų spaudos leidinių: knygų, kalendorių, periodikos ir kartografijos. Knygos sudarė apie 90 procentų fondo. Tarp jų vyravo tekstiniai, tačiau turėta ir iliustracinių bei natų leidinių. Kalendoriai yra tarpinė tarp knygų ir periodikos leidinių rūšis. Jie sudarė apie 5 procentus J. K. Karazijos bibliotekos. Kalendoriai buvo 12 pavadinimų, aprėpė 1904–1976 metus, kai kurie gyvavo ilgą laiką, todėl iš viso susidarė 66 metinių leidinių rinkinys. Jis gana vertingas. Tėvynės spaudai atstovavo iki Pirmojo pasaulinio karo ėjęs *Vilniaus kalendorius* ir kai kurie sovietmečio leidiniai, kiti buvo Amerikos lietuvių kūrybinės ir organizacinės veiklos pasiekimas. Išeivijoje didelę auditoriją turėjo keliolika, o kai kada ir kelias dešimtis metų gyvavęs *Darbininkų kalendorius*, „Keleivio“ *kalendorius* ir „Vilnius“ *kalendo-*

rius. Būta vienkartinų ir metų kitą rengėjų idealistų atsidavimu išsilaikiusių leidinių. Kalendoriai telkė, švietė ir informavo kelių kartų Amerikos ateivius, o dabar yra svarbus išėivijos kultūros, literatūros, tikybinių ir visuomeninių politinių srovių istorijos pažinimo ir tyrimo šaltinis.

J. K. Karazijos sudarytame sąrašė nurodyti 76 pavadinimų serialiniai leidiniai. Jie taip pat sudarytų apie 5 procentus bibliografinių įrašų. Serialiniams leidiniams skiriami laikraščiai, žurnalai, biuleteniai, tęstiniai mokslo darbai, kasmečiai teminiai straipsnių rinkiniai tuo pačiu pavadinimu (pavyzdžiui, sovietinės Lietuvos „Kraštotyra“), įvairiu periodiškumu, sistemingai ir nesistemingai ėję tiek išėivijoje, tiek Tėvynėje. Bibliotekoje turėta retų, labai trumpai ėjusių leidinių numerių, kuriuos įsigyti buvo galima tik pasirodymo metu arba vėliau, jei paieškos būtų itin sėkmingos. Iš jų seniausias – Lietuvių mokslo draugystės 1892–1893 metais leistas liberalios orientacijos literatūros ir mokslo populiarinimo mėnesinis laikraštis „Apszvieta“. Jame redaktorius J. Šliūpas sutelkė negausų, bet produktyvų bendradarbių, pažįstamų iš „Auszros“ laikų, būrelį. Pirmtako tradicijas tęsė Karolio Vairo-Račkausko redaguojama „Laisvoji mintis“ (1910–1915), Pijaus Grigaičio – „Naujoji gadynė“ (1916–1917), Amerikos lietuvių darbininkų literatūros draugijos žurnalas „Šviesa“ (1934–1950), socialistų sąjūdžio idėjų skleidėjas „Keleivis“ (1936–1951) ir „Laisvė“ (1930–1936). Daugelis jų, veikiami įvairių įtakų, J. K. Karazijos amžiuje keitė ideologines nuostatas,

„Laisvė“ tapo Lietuvių komunistų sąjungos rupu. Minėtieji leidiniai J. K. Karazijos namuose užėmė svarbiausią vietą lentynose. Tačiau daugumą sudarė bibliofilo bibliotekai būdinga labai margo turinio ir įvairios ideologinės sklaidos periodika. JAV lietuvių kultūrai ir literatūrai atstovavo „Veidrodis“ (1914–1915), „Muzika“ (1916), „Margutis“ (1928–1957), naujosios bangos ateivio Anatolijaus Kairio redaguojama katalikiškoji „Naujoji aušra“ (1948–1949) ir Stepo Zobarsko – literatūrinis žurnalas „Gabija“ (1951–1953).

Jokių itin išryškintų ideologinių tendencijų neižvelgtume Tėvynės periodikos rinkinyje. Leidiniai, matyt, telkti vadovaujantis kaupimo interesu ir naudojantis geranoriškų rėmėjų paslaugomis. Šiame rinkinyje matome tautininkų „Vairą“ (1914) ir „Lietuvi“ (1925), komunistų pogrindžio „Balsą“ (1928–1930), katalikų „Spindulį“ (1912), Šaulių sąjungos „Trimitą“ (1936) ir Vilniaus vadavimo sąjungos „Mūsų Vilnių“ (1932). Kultūros ir literatūros naujoves skleidė „Muzikos menas“ (1924), „Meno kultūra“ (1928), „Keturi vėjai“ (1924) ir „Literatūra“ (1936). Daugeliui redaktorių ir bendradarbių pasitraukus nuo antrosios sovietinės okupacijos, šie leidiniai atgimė Vokietijos perkeltųjų asmenų stovyklose „Aidų“, „Lietuvių žodžio“, „Žiburių“, „Žingsnių“ ir kitais pavadinimais. J. K. Karazijai pavyko įsigyti jų pavienių numerių ir didesnių numerių pluoštų.

Sovietinės Lietuvos periodika bibliofilo bibliotekoje pasirodė nuo chruščiovinio atlydžio laikų. Tėvynainio rėmėjo uolio-

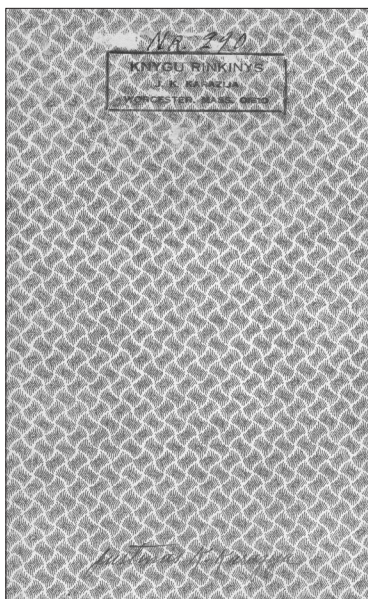
mis pastangomis J. K. Karazija per dešimtmečius sukaupė išsamius vadinamųjų visuomeninių politinių („Jaunimo gretų“, „Švyturio“), išsivijai skirtų propagandinių („Gimtojo krašto“), kultūros („Kultūros barų“, „Nemuno“), mokslo populiarinimo („Mokslo ir gyvenimo“, „Mūsų gamtos“) ir kitokių leidinių kompleksus. Matyt, iš prieškario laikų bibliotekoje buvo Rusijos lietuvių komunistiniai leidiniai „Kommunistas“ (1923), „Kibirkštis“ ir „Priekalas“ (1931–1938), tačiau pokariu šios orientacijos periodinės spaudos jau atsisakyta. Galbūt bibliofilas jos pradėjo vengti sąmoningai, atsižvelgdamas į išsivijios bendruomenės vidines konfrontacijas ir pakantumo kairiesiems stygių.

Bibliotekos bibliografiniame apraše atpažįstamas tik vienas kartografinis leidinys. Tai „Lietuvos žemlapis“, išleistas valstiečių liaudininkų sąjungos laikraščio „Lietuvos ūkininkas“ bendrovės. Pasirodymo metai nenurodyti, tačiau be abejo žemėlapi galima sieti su pirmuoju Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu.

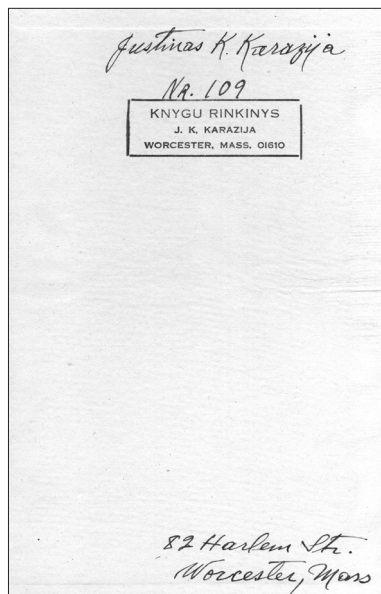
Asmeninės bibliotekos individualumas yra sudėtingas reiškinys. Jis atspindi žmogaus esmines vidines savybes, jo nepakartojamumą, intelektualinį, emocinį ir dvasinį gyvenimą, neskirtą išorinei raiškai ir viešinimui. Individualumo savitumai ir lygis nustatomas pagal bibliotekos turinio originalumo, savarankiškumo, tautinio, pilietinio, pasaulėžvalginio, idėjinio (politinio arba religinio) tapatumo ir kitus požymius. Vadovaudamiesi jais galime teigti, kad J. K. Karazijos biblioteka buvo išsivijios lietuvi

tautinį tapatumą kryptingai išreiškiantis ir jo ugdymui skirtas universalus kultūros ir švietimo asmeninis darinys. Jis paženklintas aiškia tautine ir ideologine (socialdemokratinė) orientacija, nulemta gyvenimo patyrimų, išsilavinimo, socialinės padėties ir įsitikinimų. Santykis su knyga rodo J. K. Karaziją buvus kritinio proto, skeptiško, indiferentiško religijai. Jo bibliotekoje buvo tik kelios, matyt, tik dėl kolekcionavimo intereso priklydusios tikiškos ir ateistinės knygos. Karazija taip pat nebuvo ir politinis dogmatikas. Šią prielaidą patvirtina tokie jo bibliotekos antisovietinio turinio veikalai kaip JAV lietuvių socialdemokratų sąjungos išleista Kipro Bielinio knyga *Teroro ir vergijos imperija Sovietų Rusija* (1963), komentaras bibliografiniame sąrašė ties Vytauto Gasiūno populiaria apžvalga *Rokiškis* (1967): *Su rusiška propaganda*. Komplektuojant fondą, vengta tiesioginių kontaktų su sovietinės Lietuvos oficialiosiomis institucijomis.

Vienas iš būdingiausių bibliofilinės bibliotekos požymių yra jos materialinė ir bibliografinė kultūra. J. K. Karazija knygas minkštais popieriniais viršeliais įrišdavo į kartoną, dengtą kolenkoru. Priešlapiams naudotas ir vienspalvis (pilkas arba šviesus), ir saikingai puošnus margintas popierius. Būdingas pavyzdys yra Edmundo Stepoinaičio *Raštų* (1912) priešlapis. Viršelių kolenkoras santūrių spalvų (dažniausiai žalios, rusvos, pilkos ir juodos), į rupų audinį panašios faktūros. Regis, įrišimo architektūra perimta iš Tėvynės mylėtojų draugijos leidinių apipavidalinimo patirties. Šis bruožas ypač ryškus J. K. Karazijos knygas lygi-

Priešlapių popierius
(knygoje *E. Steponaičio raštai*, 1912)

Knygų nuosavybės ženklai
(knygoje *Kultūros istorija*, 1917)

nant su draugijos išleistais A. Strazdo *Raštais* (1914) ir *Kultūros istorijos* (1917) tritomiu. Tačiau bibliofilas savo knygų viršelių nepuošdavo reljefiniais nespalvotais spaudais (blintu), autorių asmenvardžių ir antraščių įspaudais auksu. Galbūt tam jis stokojo materialinių išteklių. Įrišant knygas į kietus viršelius, stengtasi išsaugoti ir popierinius viršelius. Taip išlaikyta knygų informacinė ir meninė vertė. Ypač rūpintis neprarasti leidinių priedų: įdėtinių žemėlapių, iliustracijų, lentelių. Visi keturi žemėlapiai yra J. Šliūpo veikale *Lietuvių protėviai Mažonoje Azijoje* (1899). Kai kuriuose leidiniuose matomi restauravimo bandymai. Matyt, itin vertinta S. Daukanto knyga *Budas se-*

novės lietuvių kalbėnų ir žemaičių (1892). Ji ne tik patvariai įrišta, bet ir taisyti įplyšimai, kažkieno sužalotas minkštasis viršelis paklijuotas ant standaus popieriaus lakšto. Parodžius iš ALKA'os gautas knygas, jų tvarkymo kultūrą ir J. K. Karazijos bibliofilinę nuovoką pripažino toks šių dalykų žinovas kaip Kazys Varnelis. Jo manymu, Worcesterio knygius savo pomėgio ir pažinimo keliu buvo pažengęs gana toli [11].

Knygos vertės suvokimą ir bibliofilinę kultūrą liudija nuosavybės ženkliniai. Jis darytas dukart. Pirma knygoje juodu rašalu buvo įrašytas bibliotekos savininko asmenvardis *Justinas K. Karazija* ir namų adresas *82 Harlem Str. // Worcester, Mass.*, vėliau –

dedamas antspaudas KNYGU RINKINYS // J. K. KARAZIJA // WORCESTER, MASS. 01610, virš arba greta jo jau mėlynu rašalu ranka įrašomas inventorinis numeris. Tarp tokių nuosavybės ženklinių galima įžvelgti didelį laiko tarpą. Galbūt paskutiny- sis darytas jau rengiantis biblioteką perduoti ALKA'į. Spėjimą paremtų ir viena knyga, giminėms dovanota 1977 m.: joje antspau- do nėra. Nuosavybės ženklai dėti tik knygų viršelyje iš vidaus ir priešlapyje. Kruopščiai saugotas antraštinis lapas. Jame įrašą ir antspaudą matome labai retai ir tik tuo atveju, kai įrišimui buvo naudotas tamsus priešla- pio popierius, kuriame nuosavybės ženklų nesimatyti arba jie matyti prastai. Beveik visų J. K. Karazijos knygų būklė labai gera, o kai kurių – net ideali. Jose nėra užlenktų ir suteptų lapų, teksto braukymų ir prierasų.

J. K. Karazijos bibliofilinės ir bibliogra- finės kultūros mokslas greičiausiai išugdytas praktine bendravimu su knyga patirtimi, kurią galima vaizdžiai apibūdinti jo bičiulio P. Lavinsko žodžiais: *Iš jaunų dienų pamė- gęs savą lietuvišką spaudą ne vien ją skaičiau, bet pradėjau ir rinkti. Rinkau kaip įmaniau. Man niekas iš šalies neparodė, kaip ją reikia saugoti ir kataloguoti – surašyti. Turiu daug spaudos leidinių surinktų, tvarkau ją kaip pats išmanau* [17, 6]. Daugiausia savo gal- va ir prieinamais šaltiniais vadovavosi ir J. K. Karazija. Galbūt jis kartkartėmis lan- kėsi kai kuriose Worcesterio bibliotekose ir pasitardavo su specialistais (vienoje jų dirbo bibliotekininkystės metodikos veikalų au- torius lietuvis Tony Stankus, tiesa, rašęs an- gliškai), galbūt gilinosi į bibliografijos lei-

dinius. Būta išmanančių ir artimųjų aplin- koje. Kaip liudija sūnus, tėvas biblioteką kataloguoti pradėjo šeštajame dešimtmetyje ir tą užsiėmimą nuolat tęsė, nes fondas vis augo. Jam talkinę kai kurie draugai ir gi- minės [1]. Įgytą bibliografinę kvalifikaciją patvirtina ir ALKA'į perduodamų leidinių sąrašas. Iš tikro tai ne bibliotekos katalogas, parengtas vadovaujantis jam taikomomis įprastinėmis taisyklėmis, o inventorinis tur- to aprašas. Nors jame nepaisoma abėcėlės ir leidinių grupavimo pagal tipus, tačiau jų įrašai yra informatyvūs, nes sudaryti re- miantis bibliografiniam aprašui būdinga tvarka ir iš visų privalomų aprašo elementų. Jie leidžia lengvai identifikuoti bet kurią už- fiksuotą knygą arba laikraštį.

Biblioteka laikyta prieškambarėje, per kurią nebuvo vaikščiojama. Namiškiai ir sve- čiai įeidavo pro užpakalines, kiemo duris. Biblioteką mačiusios liudininkės pasako- jimu, J. K. Karazija ja didžiavosi ir vadino *mano kopyčia* [7]. Čia ant sienų kabėjo bi- bliofilo itin gerbtų tautinio sąjūdžio veikėjų ir rašytojų Vinco Kudirkos, Gabrielės Petke- vičaitės-Bitės, Žemaitės išdidinti fotoportre- tai, Jelgavoje 1894 m. įvykusio varpininkų suvažiavimo dalyvių Motiejaus Čepo, Jono Jablonskio, Vinco Kudirkos, Gabrieliaus Landsbergio-Žemkalnio, Motiejaus Lozo- raičio ir Vaižganto kolektyvinė nuotrauka. Šeimnininkas savo biblioteką aprodavdavo svečiams. Archyvas laikytas kitame kam- baryje, kuriame nakvindindavo atvykėlius. Bylos gulėjo lentynose. Savo rinkiniuose J. K. Karazija gerai orientavosi. Namuose lankantis Jablonskių šakos giminei iš Aus-

tralijos (A. Karazijienės mama – kalbininko J. Jablonskio duktė Ona) bibliofilas lengvai surado Worcesterio seną lietuvišką laikraštį su Amerikoje „be žinios dingusio“ senelio brolio Juozo Jablonskio nekrologu. Viešnia išsamų straipsnį nurašė ranka ir išsiuntinėjo giminėms. Apie J. K. Karazijos sukauptos archyvinės medžiagos vertę galima tik spėlioti. Manytina, kad pas jį galėjo būti nemaža XX a. pirmosios pusės JAV lietuvių darbininkų judėjimo dokumentų – laiškų ir organizacijų veiklos rankraščių bylų. Spėjimą paremtų kruopščiai išsaugoti brolio Povilo laišškai. Jų privatumą toli nusveria istorija tapusių laikų ir žmonių likimų liudijimai.

J. K. Karazijos biblioteka nebuvo laikoma už uždarų durų. Tačiau jos kūrėjas sukauptų knygų ir periodikos neskolino. Jis kviesdavo atvykti ir skaityti vietoje, savo nusistatymą garsino. Tad apie biblioteką plačiai žinota. Sūnaus teigimu, rinkiniai visuomeninėms reikmėms naudoti gana aktyviai. Bibliofilo namų lankytojai dažniausiai kaupdavo medžiagą rengiamoms publikacijoms [1]. Ypač uoliai lankėsi lituanistas Vincas Maciūnas.

Matyt, kartais leidiniai skolinti ir išsinešti. Šią galimybę patvirtintų pastaba ties vilniškio serialinio leidinio *Iš lietuvių kultūros istorijos* (1964) ketvirtojo tomo aprašu (410 įrašas sąrašė): *Pražuvo pas Dr. B. Matulionį*. Minimasis asmuo – gydytojas, Lietuvos kariuomenės sanitarijos pulkininkas. Atvykęs į Ameriką dirbo valstybinėje sanatorijoje, dalyvavo lietuvių visuomeninėje veikloje. Dažno naudojimo pėdsakų matome Alberto Niemannio dainyne *Lietuvių*

Tėvynės dainos (1911). Gal leidinys dažnai skolintas Worcesterio chorui? Bibliotekos naudojimo aplinkybės tikriausiai dar galėtų atskleisti vyresnieji Amerikos lietuvių kultūros veteranai.

Biblioteka skatino tyrimams ir patį J. K. Karaziją. Viena iš jo knygų buvo Jono Žilčiaus veikalas *Lietuviai Amerikoje* (1899). Knygos įžangoje kalbama apie tautos istorijos duomenų kaupimo ir jų skelbimo spaudoje prasmę. Joje pateiktas turbūt pirmasis tokio tyrėjo pavadinimas – *lituanoliogas*. J. K. Karazija, suvokęs priedermę, o gal kieno nors padrašintas, gyvenimo saulėleidyje pats pradėjo kaupti medžiagą apie Worcesterio lietuvius ir jų įsteigtas organizacijas. Kaip tvirtina sūnus, yra išlikę ir kai kurie jo užrašai. Anot šių užrašų, jau prieš 1880 metus Worcesteriulyje gyveno apie 12 lietuvių. Dėl spartaus ateivių skaičiaus gausėjimo XX amžiaus pirmaisiais dešimtmėčiais buvo įkurtos visos jų kultūrinės, socialinės ir religinės organizacijos. Apie J. K. Karazijos pasirengimo lygį galima spręsti iš miesto lietuviškosios geografijos gero pažinimo. Savo svečiams jis nuodugniai aprodydavo visus svarbiausius tautiečių gyvenimo ir veiklos pėdsakus: Gedimino gatvę, Maironio aikštę, lietuvių klubą, šv. Kazimiero mokyklą, Aušros Vartų ir šv. Kazimiero bažnyčias. Veždavo ir į dvejus miesto kapines. Jose buvo palaidota Pirmajame pasauliniame kare žuvusių lietuvių, artimųjų ir iškilių ateivių bendruomenės narių. Deja, dėl amžiaus J. K. Karazija savo tyrimo nebaigė ir spaudai tinkamo rankraščio nepaliko.

J. K. Karazijai turėjus gerą bibliofilinę nuovoką ir knygos kultūros žinių patvirtintų įžvalgus ir teisingas sprendimas dėl bibliotekos likimo. Kaip numatė bibliofilas, perduota ALKA'is, ji būtų toliau tarnavusi išėivių bendruomenei ir tam tikra prasme tęsusi savo egzistavimą. Vientisumą ir apsaugą galėjo užtikrinti originalus įrišimas, nuosavybės įženklimas, leidinių turinys ir jų susaistymas bibliografiniu sąrašu. Žvelgiant plačiau, tokia biblioteka būtų tapusi kukliu, bet savitu sudėtingo tarpsnio išėivijos dvasinės kultūros paminklu. Deja, ALKA J. K. Karazijos biblioteką išsklaidė. Jos viena dalis pateko į pagrindinį, kita – į archyvo dubletų fondą. Iš pastarojo papildymus jau ne pirmi metai renkasi nepriklausomybę atgavusios Lietuvos bibliotekos, kai kada – užsukantys mokslo tyrėjai ir žurnalistai. Žinoma, svarbiausia užduotis atlikta: J. K. Karazijos palikimas yra išsaugotas ir naudojamas. Taip pat ir šiame mūsų skelbiamame straipsnyje remtasi šešiolika J. K. Karazijos nuosavybe pažymėtų knygų, kurias dubletų fonde surado ir 1997 m. įgijo šio straipsnio autorius (žr. priedą). Tyrėjams būtų prasminga ir aktualu toliau sekti šios savitą sielą ir veidą turėjusios bibliotekos likimą.

IŠVADOS

Straipsniu, skirtu pirmosios išėivių kartos atstovui J. K. Karazijai, siekta įrodyti, kad savitu raiškos būdu ir forma pasižyminti knygos kultūra buvo būdinga visiems lietuvių išėivių visuomenės socialiniams sluoksniams. Svarbiausia bibliofilijos realizavimo priemonė – individualizuota asmeninė biblioteka.

Jos kūrimas leido formuoti asmenybę, teikė intelektualinės brandos galimybių, kūrybos ir rašytinio paveldo vertės suvokimo paskatų. Išėivio asmeninė biblioteka – ypatingas dvasinis ir socialinis reiškiny. Ji tarytum antroji, minimalizuota perkeltinė tėvynė, orientuota išsaugoti tautinį tapatumą. Biblioteka padėjo kurti tautiniu tapatumu grįstą fizinę aplinką ir dvasinį mikrokosmą, pagal aplinkybes ir sąlygas savaip transformuotą fragmentišką tėvynės tęstinumą. Jos siekta metodiškai ir atkakliai, nepaisant didžiulių pastangų, menkų išlikimo lietuvių perspektyvų. J. K. Karazijos atvejis įrodo, kad šis savitumas būdingas ne tik išėivijos aukštesnio, bet ir žemesnio, darbininkų socialinio visuomenės sluoksniu nariams. Jiems asmeninės bibliotekos sukurtas mikrokosmas taip pat leido pažinti ir prognozuoti išėivių bendruomenės būsimus pokyčius, numatyti savo vietą ir vaidmenį joje.

J. K. Karazijos asmeninė biblioteka pasiekė laiko ir aplinkybių sąlygotą brandą, tačiau nesurado tęstinumo galimybių. Jos viseto kultūrinė ir informacinė potencija yra prarasta. Tai perspėjimas, kad reikia rūpestingiau ir kvalifikuočiau tvarkyti visuomeniniuose išėivių rankraštinio ir spaudos paveldo telkiniuose laikomas asmenines bibliotekas. Geriausias, individualumu pasižymintis bibliotekas reikėtų laikyti neiškomplektuotas, sukataloguotas, užtikrinti paminklinių knygų kultūros vertybių apsaugą ir fizinį išlikimą. Laikas gerai pasverti ir apsispręsti, kiek ir kokias asmenines bibliotekas verta gabenėti į jų kūrėjų tėvynę. Jų laikymas išėivijoje daugeliu atveju gali būti prasmingesnis ir perspektyvesnis. Tvarkant išėivių asmenines

bibliotekas būtina pasitelkti Tėvynės specialistų ir šiuolaikinio mokslo apie knygą patirtį, naudoti naujausias technologijas. Mokslo perspektyva pirmiausia reikalautų kurti svarbiausių išėivijos asmeninių bibliotekų duomenų bazes ir skaitmeninti aktualius tyrimų

šaltinius: katalogus, gausius informacijos archyvinius dokumentus, leidinių nuosavybės ženklus, bibliofilų atsiminimus, dienoraščius ir kitokius knygos kultūros istorijos liudijimus. Taip būtų dedamas nuoseklių tyrimų plėtros ir kokybės pagrindas.

NUORODOS

Nepublikuoti šaltiniai

1. KARAZIA, Richard J. *Laiškas anglų kalba dr. J. Kriauciūnui*. JAV, Worcester, MA., July 9, 1998. Amerikos lietuvių kultūros archyvas (toliau – ALKA) Putname (kopija – Domo Kauno asmeniniame archyve).

2. KARAZIJA, Bronislovas. *Šiek tiek žinių apie Justino Karazijos (g. 1892 m.) gimines*. Laiškas Domui Kaunui. Kupiškis, 2007 m. rugsėjo 6 d. Domo Kauno asmeninis archyvas.

3. KARAZIJA, Justinas K. *Asmeninės bibliotekos knygu ir periodinių leidinių sąrašas*. Worcester, MA., [apie 1976]. [192] p. ALKA (kopija – Domo Kauno asmeniniame archyve).

4. KARAZIJA, Justinas K. „*Man begyvenant Worcester’je...*“ [užrašai apie poezijos nuorašų kaupimą; be datos ir vietos nuorodos]. ALKA (kopija – Domo Kauno asmeniniame archyve).

5. KARAZIJA, Justinas K. *Laiškai ir atvir-laiškiai brolio Povilo sūnui Gediminui Karazijai Melburne*. 17 vienetų (19 lapų); rašyta 1956–1975 m. Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau – VUB RS). F179–144.

6. KARAZIJA, Povilas. *Laiškai Justiniui K. Karazijai*. 18 vienetų (40 lapų); rašyta 1913–1939 m. VUB RS. F179–146.

7. KARAZIJIENĖ (Landsbergytė), Alena. *Atsiminimai apie Justiną K. Karaziją*. Užrašyti 2008 01 21; 187 Melrose Dve. / Tullamarine,

Vic. / Australia, 3043. VUB RS. 179–143.

8. KRIAUCIŪNAS, Juozas. *Laiškas Domui Kaunui*. Putnam, CT., 1998 m. liepos 15 d. Domo Kauno asmeninis archyvas.

9. KRIAUCIŪNAS, Juozas. *Laiškas Domui Kaunui*. Putnam, CT., 1998 m. spalio 28 d. Domo Kauno asmeninis archyvas.

10. RAŽANAUSKAITĖ, Laura. *JAV bibliofilo Justino K. Karazijos asmeninė biblioteka ir jos katalogas*: bakalauras darbas. Mokslinis vadovas prof. habil. dr. Domas Kaunas; Vilniaus universitetas. Komunikacijos fakultetas. Knygotyros ir dokumentotyros institutas. Vilnius, 2006. 158 lap.: lent. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros instituto archyvas.

11. VARNELIS, Kazys. *Pasakojimas apie JAV lietuvių bibliofilus ir jų rinkinius*. Užrašyta Domo Kauno 2007 08 08 Vilniuje. Domo Kauno asmeninis archyvas.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

12. Karazija Justinas. Iš *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių*: biografijų žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1998, t. 1, p. 445.

13. Karazija Justinas. Iš *Jungtinių Amerikos Valstijų lietuvių*: biografijų žinynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, t. 2, p. 582.

14. KAUNAS, Domas. Išeivijos bibliofilas Justinas K. Karazija. *Draugas* (Chicago), 2008, vas. 2 (nr. 5), p. 4–5; vas. 9 (nr. 6), p. 6–7; vas. 16 (nr. 7), p. 8. (Kultūra. „Draugo“ šeštadieninis priedas).

15. KAUNAS, Domas. Karazija Justinas K. *Knygotyra*, 2001, t. 37, p. 305.

16. KAUNAS, Domas. „Malonūs knygiai...“ *Draugas* (Chicago), 2008, kovo 8 (nr. 48), p. 6.

17. LAVINSKAS, Frank. *Amerikos lietuvių laikraščiai, 1879–1955*. New York: autoriaus leid., 1956, p. 113–114: iliustr.

18. *Lietuvos knygos veikėjai* [Elektroninis išteklius] = *The workers of the Lithuanian book* : biografijų žodynas. Vyr. redaktorius Domas

Kaunas; sudarytojas Osvaldas Janonis; techninė redaktorė Iveta Jakimavičiūtė ... [et al.]. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, 2004. 1 skaitmeninė plokštelė (CD-ROM).

19. PUZINAS, Jonas. Karazija Justinas. Iš *Lietuvių enciklopedija*. Boston, 1957, t. 10, p. 521.

20. RAGUOTIS, Bronius. *Amerikos lietuvių periodinė spauda 1879–1919 metais*. Marijampolė: Ramona, 2003, p. 226, 241.

21. STEPONAVIČIŪTĖ, Danutė. Kazys Pemkus (1920–1996) – lietuvių išeivijos bibliofilas. *Knygotyra*, 2002, t. 38, p. 222–230.

Priedas

AUTORIAUS ASMENINĖJE BIBLIOTEKOJE ESANČIOS J. K. KARAZIJOS KNYGOS, GAUTOS IŠ AMERIKOS LIETUVIŲ KULTŪROS ARCHYVO PUTNAME DUBLETŲ FONDO

Bibliografiniame sąrašė nepateikiami besikartojantys J. K. Karazijos asmeninės bibliotekos nuosavybės ženklai. Jie dvejetaini ir yra iš skirtingų metų. Ankstesnis darytas įrašais *Justinas K. Karazija ir 82 Harlem Str. // Worcester, Mass.*, vėlesnis antspaudu *KNYGU RINKINYS // J. K. KARAZIJA // WORCESTER, MASS. 01610*, šalia kurio ranka įrašyti inventoriniai numeriai. Algirdo Margerio knygoje *150 dienų Tarybų Lietuvoje* (1961) yra tik įrašas *Justinas Karazija*. Ji 1977 m. buvo dovanota sūnėno Gedimino ir Alenos Karazijų šeimai, ši 2008 m. knygą perdavė straipsnio autoriui.

1. DAUKANTAS, Simonas. *Budas Senovės Lietuvių Kalnėnų ir Žemaičių*. Paraszė Simanas Daukantas Vilniaus Universiteto Filozofijos Magistras. [Spaudai parengė Aleksandras Burba]. Antras Spaudimas. Plymouth, Pa.: Kasztais „Susivienijimo Lietuvių Katal. Amerikoje“, spaustuvėje Jūzo Paukščio. 1892 m. [išėjo 1893]. [2], VI, 217 p. Tiražas [3000] egz.

2. DAUKANTAS, Simonas. *Lietuvos istorija nu seniausių gadynių iki Gediminui D.L.K.* Paraszta 1850 m. Simano Daukanto buvusio-

jo Vilniaus Universiteto Filozofijos Magistro. Kninga 1. Plymouth, Pa.: Kasztu ir Spaustuvėje Jūzo Paukščio, 1893 m. [2], IV, 483 p.: iliustr.

3–5. *Kultūros istorija*. Trijose knygoose su daugeliu paveikslų. Surengė [vertė iš rusų k.] J. A. Chmieliauskas. [JAV]. Tėvynės mylėtojų draugija. Zemaitis printing house, Chicago. [1917]. – 3 kn.: iliustr. – Tiražas [5000] egz.

3. Knyga pirma. 196 p. – (Leidiny Nr. 25).

4. Knyga antra. 158 p. – (Leidiny Nr. 26).

5. Knyga trečia. 151 p. – (Leidiny Nr. 27).
6. *Kuningas Vladislavas Dembskis*. Jo gyvenimas, raštai ir darbai; [parengė ir redagavo Jonas Šliūpas, Juozas Otas Širvydas, Karolis Vairas-Račkauskas]. Scranton, Pa.: [V. Dembskiu biografijos rengimo komiteto leidinys], spauda „Tėvynės“, New York, 1916. 165, [3] p., 5 iliustr. lap.: iliustr.
7. LAVINSKAS, Pranas. *Amerikos lietuvių laikraščiai, 1879–1955*. New York: [autoriaus leidinys]. 1956. 1 lap., 191 p. Tiražas 250 egz.
8. *Lietuviška chrestomatija*. Parengė kun. Antanas Milukas. [JAV]: išleista kaštais „Susivienijimo lietuvių Amerikoje“, V. J. Stagaro spaustuveje, Shenandoach, Pa. 1901. 176 p.
9. MARGERIS, Algirdas. *150 dienų Tarybų Lietuvoje*. Čikaga: Amerikos lietuvių literatūros draugija, 1961. 384 p.: iliustr. („Vilnius“ spauda).
10. MARTUS, Andrius M. *Lietuvoje Europos karės metu*. Su paveikslais. Parašė A. M. Martus. [Worcester, Mass.]: išleido M. Paltanavičia, spauda „Amerikos lietuvių“. 1916 m. 63 p.: iliustr.
11. Tas pat. [Antras leidimas]. [Worcester, Mass.]: išleido M. Paltanavičia, spauda „Amerikos lietuvių“, Worcester, Mass. [1916]. 77 p.: iliustr.
12. [NIEMANN, Albert]. *Lietuvių Tėvynės Dainos*. Tautiečių naudai išleido „Birutė“. Tilžėje: [„Birutė“ draugijos leidinys, Kristupo Urė-

daičio lėšos]; Spausdinta Otto v. Mauderodės spaustuvej. 1911 m. [4], 65 p.

13. STEPONAITIS, Edmundas. *E. Steponaičio raštai*: pilnas pomirtinis eilių ir prozos rinkinys. Tvarkė Liudas Gira. Kaunas. [Rengėjų komiteto leidinys]. Saliomono Banaičio spaustuė, 1912. 1 portr. lap., XXVII, 128 p.

14. ŠLIŪPAS, Jonas. *Lietuviszkiejie rasztai ir rasztininkai*. Raszliszka peržvalga parengta Lietuvos mylėtojo [Jono Šliūpo]. [Baltimore, Md.]: kaszta Baltimorės M. D. L. M. [Lietuvių mokslo] Draugystės; [Otto von Mauderode’s spaustuė] Tilžėje. 1890 [išėjo 1891]. VI, 7–234 p.; iliustr.

15. ŠLIŪPAS, Jonas. *Lietuvių pratėviai Mažojoje Azijoje, nuo senovės iki jie pateko po valdžia persų*. Paraszė Lietuvos mylėtojas [Jonas Šliūpas]. Chicago, Ill.: spauda „Lietuvos“. 1899. 283 p. su iliustr., 4 žemėl. – Viršelyje: 1906.

16. VAIČAITIS, Pranas. *Eilės Pranciškaus Vaičiailio (Sekupasakos)*. Plymouth, Pa.: [Tėvynės mylėtojų draugijos leidinys]; Spauda „Vienybes lietuvininkų“. 1903. [2], VII, 165, [2] p., 1 portr. lap. (Tėvynės Mylėtojų Draugystė; Nr. 9). Tiražas [4500] egz.

17. ŽILIJUS, Jonas. *Lietuviai Amerikoj*. Paraszė Jr. Jonas [Jonas Žilius]. Plymouth, Pa.: spaustuėje „S.L.A.“ [Susivienijimo lietuvių Amerikoje]. 1899 m. [išėjo 1902]. 174 p., 16 iliustr. lap. Tiražas [1750] egz.

BIBLIOPHILIC HERITAGE OF EXILE: JUSTINAS K. KARAZIJA

DOMAS KAUNAS

Abstract

Bibliophile activity in exile is one of the important and interesting areas of Lithuanian book culture. However, it is not well researched. We rarely talk about valuelibraries and collec-

tions of bibliophiles, except when they are donated to the memory institutions of the homeland. Many of them were collected by physicians, diplomats, artists, and priests who have

reached high social standing. Justinas K. Karazija (1892–1991) belonged to the first generation of Lithuanians in the USA. He belonged to the working class (was a steel industry worker) and participated in the social-democratic movement. Karazija's personal library included publications from 1891–1976 published in exile and in the homeland: books, periodicals, maps. During the later years of his life, the owner has made a bibliographic description of this library and donated it to the American Lithuanian Cultural Archive (ALKA) in Putnam (Connecticut, USA). In this article, six aspects of the library are analysed: the age of publications, languages, publishing places, contents, typology, and the level of individuality. The data allows the author

to claim that the library has influenced the formation of the personality, provided possibilities of the intellectual development and stimulated creativity. At the same time it symbolized a minimal, re-located homeland and was oriented to the preservation of the national identity. The library helped to create the physical space and the spiritual microcosm on the basis of the national identity. The case of Karazija's library proves that this feature of intellectual elevation was characteristic not only to the intelligentsia groups but also to the members of the working social stratas. The microcosm of a personal library enabled them to identify and forecast the future changes of the emigrant community and to define their own place and role in it.

Įteikta 2007 m. gruodžio mėn.